

Šrůtka, Jan

Vliv způsobu rozdělování národního důchodu na rozsah spotřeby

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. G, Řada sociálněvědná. 1969, vol. 18, iss. G13, pp. 87-95

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/111169>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JAN ŠRŮTKA

VLIV ZPŮSOBU ROZDĚLOVÁNÍ NÁRODNÍHO DŮCHODU NA ROZSAH SPOTŘEBY

Uspokojení hmotných potřeb lidí realizuje se prostřednictvím trhu zboží až tehdy, když potřebu doprovází peněžitá nabídka za její uspokojení. Peníze jako všeobecný ekvivalent, prostředek směny, jsou posledním činitelem, k němuž se upíná celá složitá dynamika trhu. Z toho plyne závislost spotřeby na výši peněžního důchodu. Peněžní důchod umožňuje lidem realizovat spotřebu, určuje její obsah i kvalitu. Ovšem úsilí o stále vzrůstající objem celkové národní spotřeby a o její optimální věcné rozvrstvení z hlediska ekonomického, zdravotního, kulturního, ba i mravního, musí být podloženo snahou o největší možný národní důchod a současně o nejekonomičtější a nejspravedlivější jeho rozdělení mezi jednotlivé skupiny pracujících.

I když se to zdá na první pohled protismyslné, je možno z poměrně malého národního důchodu s daným počtem důchodců vyvolat větší a stálejší národní spotřebu než třebas z národního důchodu většího, a to při stejném počtu důchodců. Nebo jinak řečeno: při nezměněném rozsahu národního důchodu a za daného počtu důchodců lze za jistých předpokladů rozdělování vyvolat větší, stálejší a efektivnější jeho spotřebu. Přitom si plně uvědomujeme a také plně respektujeme tu skutečnost, že národní důchod se skládá z konkrétních užitných hodnot (určité kvality a kvantity), sloužících k uspokojování nejrozmanitějších potřeb lidí, a také z těch užitných hodnot, které slouží k rozšíření výroby.

Shora uvedená poučka platí o obou složkách národního důchodu; jsou však jisté odlišnosti u sféry spotřebních statků a u sféry výrobních prostředků, určících k akumulaci.

Účinnost používání nějakého instrumentu je závislá nejen na kvalitě instrumentu samého, ale do značné míry — někdy dokonce rozhodující mírou — na dovednosti těch, kteří takovým instrumentem vládnou. To platí ve všech oblastech života lidské společnosti. Totéž lze říci o kvalitě rozdělování, rozdělování podle zásluhy, rozdělování poznamenaném kapitalistickými výrobními vztahy.

Z určitého národního důchodu lze vyvolat různé stavy (úrovně) výroby i spotřeby podle toho, jak se s ním hospodaří. Použije-li se např. v národním hospodářství k investicím do výroby statků výrobních i spotřebních ve větším rozsahu, než odpovídá potřebám odbytu a reálnému odhadu budoucí spotřeby (jestli se některá ze složek národního hospodářství přeinvestuje na účet jiných složek, jež jsou s ní organicky spjaty), pak dříve nebo později předimenzované investice se stanou částečně sterilní a pro hospodářský život bezcenné a pro další rozvoj

dokonce brzdou. Část národního důchodu totiž byla znehodnocena nebo se předčasně znehodnocuje, aniž bylo využito její užitné hodnoty. Takto nevhodně proinvestovaná část národního důchodu, odňatá účelnému rozdělení, zužuje objem celkové spotřeby, ovšem současně utlumí i produktivní schopnost pracujících snížením životní úrovně, a tím podlamuje fyzické síly i zdraví a v dalším období zpomaluje tvorbu národního důchodu.

Stejně závazná je složka druhá, rozsahem větší, určená k finální spotřebě. Vystupuje v konkrétní formě jako spotřební předměty určité kvality i kvantity. V našich podmínkách (ovšem stejně tak i v kapitalismu) se rozdělují jako zboží prostřednictvím hodnotového vyjádření — pomocí důchodu, mzdy. Praxe nám skýtá možnost zhodnotit dva extrémy a z nich vyvodit a zdůvodnit způsob nejupřímnější, nejefektivnější, jenž spojuje uvědomělý, užitečný zájem jednotlivce se zájmem společnosti.

Co může způsobit důchodová nerovnoměrnost (nivelizace je rovněž jeden z druhů nerovnoměrnosti, a to jak sociální, tak ekonomické) a jak se projevuje ve spotřebním hospodářství?

Důchodová diferenciacie vyvěrá jednak z přirozeného vývoje lidí, společnosti v důsledku dělby práce, jednak z třídního rozdělení společnosti. Nestejné pracovní zásluhy, kvalifikace, pile, iniciativa vedou k přirozené diferenciaci důchodů. V socialismu je na tomto základě uskutečňována zásada odměny podle zásluhy. Rozdílné osobní vlastnosti, znalosti a schopnosti lidí vedou k vytváření rozdílného pracovního i životního prostředí pracovníka a jeho rodiny, vedou k nesterjním pracovním zásluhám. Žádný moderní společenský systém nemůže vyloučit působení pracovních zásluh na důchodovou hladinu. Nutno však vidět, že v kapitalistické společnosti mají tyto přirozené důchodové diferenciacie poměrně malý podíl na důchodové nerovnoměrnosti. Daleko více ji vytvářejí skutečnosti, jež s kvalitou pracovníka a jeho práce nesouvisejí. Např. dědictví majetku, sociální prostředí a z něho vyplývající příležitosti jsou velmi silným zdrojem nerovnoměrnosti v důchodovém rozdělování. Profesor minnesotské university dr. C. Waite vyslovuje názor, že příznivé, náhodné okolnosti, nabytá dědictví mají větší podíl na nerovnoměrnosti důchodové. Svůj názor dokládá statistikou důchodových zdrojů USA za rok 1920, z níž je patrné, že čím důchod je vyšší, tím více je vytvářen výnosem majetkovým a tím méně je tvořen výnosem pracovním.

Důchodová třída	Mzdy a platy v ‰	Zisk, řenta, úrok a investiční důchod v ‰
1 000— 2 000 dol.	82,06	17,94
2 000— 3 000 dol.	78,18	21,82
3 000— 5 000 dol.	59,71	40,29
5 000— 10 000 dol.	41,34	58,66
20 000— 40 000 dol.	30,14	69,84
100 000— 150 000 dol.	15,44	84,56
500 000—1 000 000 dol.	5,54	94,46
2 000 000 a více dol.	1,22	98,78

(Pramen: Warren C. Waite, *Economics of Consumption* New York 1928)

Prof. Waite k tomu příleňavě dodává, že účinky dědictví, prostředí a příležitosti jsou méně nápadné, ale mnohem hlubší a významnější; podprůměrná osoba,

kteřá se zrodila ve vyšším prostředí s dobrými příležitostmi, podporovaná náklady na školení, má zajištěno místo v poměrně vysoké důchodové třídě.

Právě uvedená skupina důchodových zdrojů v podstatě odezněla všude tam, kde nastoupily socialistické výrobní vztahy. Hlavním zdrojem příjmů se stává odměna za vykonanou práci. Nejpronikavěji to vidíme ve sféře dědictví v důsledku zániku soukromého vlastnictví výrobních prostředků.

Důchodová nerovnoměrnost se projevuje také jako důsledek jednostranného a tudíž často nevhodného investování peněžních rezerv. Tyto rezervy už jsou zpravidla důsledkem důchodové nerovnoměrnosti. Jestliže se však investice jednostranně prudce zvedají v důsledku stupňujícího se tlaku konkurence a v důsledku podnikatelské vášně, důchodová nerovnoměrnost se jen dále zvětšuje. Takto hlavní nápor směřuje na výrobu pro výrobu a její zvětšování, nikoli na výrobu pro spotřebu, pro uspokojování potřeb lidí, pro rozvoj jejich životní úrovně. Jde o jádro teorie podprodukce,¹ již byla dříve osvětlována příčina hospodářských krizí. Podle této teorie mnohé společenské vrstvy nemohou uspokojovat své základní potřeby, poněvadž se jim dostává podílů, jež neodpovídá jejich pracovní zásluze na tvorbě celkového důvodu, a naopak vrstvy bohatých mají zajištěn větší podíl na celkovém důchodu, než odpovídá jejich pracovní zásluze a než potřebují i pro uspokojení velmi náročných potřeb. Tak se tvoří nadbytečné úspory, které se v další etapě nerozvrhují hospodárně nazřizování a vybavování podniků na jedné straně a na konzum hotových výrobků na straně druhé. Za takové situace se nerovnoměrnost důchodová nezmenšuje, naopak ještě více prohlubuje. Tak ve snaze o zvyšování výroby zachází se do extrémů, při nichž se dosahuje menšího národního důchodu, než jakého by se dosáhlo při rozvázném postupu. Příliš nerovnoměrné investice velikých úspor činí často z části národního důchodu sterilní, izolované položky nebo někdy představují ničení kapitálu.

Nelze ani přijmout beze zbytku názor, že úspory se pro celkový konzum nikdy neztratí, poněvadž jen přesunují kupní sílu na pozdější dobu. To platí jen do jisté míry. Jenomže přesunování kupní síly děje se za kapitalismu převážně u podnikatelů (nákup strojů, surovin, zboží atd.); každý podnikatel zachycuje pro sebe zisk, aniž by dělník a konzument měl na této distribuci podíl úměrný své zásluze, popřípadě potřebě.

Musíme si konečně uvědomit, že vlastně malý důchod (modifikovaný společenským způsobem rozdělování), jež nestačí uspokojit všechny nezbytné potřeby důchodce-spotřebitele, snižuje i kupní sílu důchodce. Jestli je totiž rodina s malým důchodem nucena kupovat zboží na splátky, na úvěr nebo je kupuje ve velmi malých kvantech, pak kupuje draže o úrok; stejně je tomu i při nákupech v malých dávkách. Prostě platí za kapitalismu, že chudí kupují nejdraže. Nerovnoměrná distribuce důchodová má na tom svůj velký podíl.

Přílišná nerovnoměrnost v rozdělení národního důchodu zužuje tedy spotřebu individuální a tím i spotřebu celkovou. Způsobuje ztráty hospodářské i sociální. Jako důsledek vystupňování touhy po zisku má škodlivé účinky oboustranně — jak vůči kapitalistům, tak vůči dělníkům-konzumentům.

*

V naší socialistické společnosti jsme likvidací kapitalistického vlastnictví vý-

¹ Dr. Jan Loewenstein: a) *Diagnóza a léčení světové krize*, Praha 1931; b) *Světová krize a podkonzum*, Praha 1932.

robních prostředků odstranili společensky neúměrné důchody vyvěrající ze soukromého vlastnictví. Odstranili jsme v rámci nové sociální politiky mzdy společensky neúměrně nízké. Tím se spodní důchodová hranice zvedla, horní hranice naopak pronikavě snížila. Potud tedy mají uvedené hraniční úpravy důchodového rozdělování v zásadě progresivní charakter po stránce politické, sociální i ekonomické. Během doby se však v důsledku nesprávných zásad, jež se prosazovaly ve mzdové politice a v rozdělování vůbec, objevil u nás problém velmi palčivý a všeobecně škodlivý — nivelizace. Při praktickém provádění zásady odměny podle zásluhy se některá odvětví přecenila, jiná naopak nedocenila nebo záměrně podcenila. Působilo a ještě působí hledisko třídní, vysvětlované poněkud odchylně od marxistického pojetí.

Uvedme si důchodové (mzdové) rozdělení za léta 1959—1966, abychom mohli sledovat i změny a vývojové tendence.

Rozložení počtu pracovníků podle výše mzdy za květen v letech 1959—1966, bez JZD (jde o pracovníky, kteří v květnu příslušného roku odpracovali aspoň 180 hodin, takže pobírali mzdu za celý nebo téměř celý měsíc květen):

v %

Rozpětí mezd v Kčs	1959	1961	1962	1963	1964	1966
do 600	1,70	0,51	0,37	0,29	0,32	0,26
601—1 000	19,76	14,64	13,18	12,90	12,87	10,29
1 001—1 400	33,67	31,92	31,42	31,91	31,52	29,40
1 401—2 000	33,90	37,45	38,06	38,79	38,43	39,71
2 001—2 500	7,84	10,85	11,81	11,48	11,78	14,03
2 501—3 000	2,15	3,17	3,54	3,22	3,52	4,30
3 001—4 000	0,85	1,26	1,41	1,24	1,38	1,73
4 001 a více	0,13	0,20	0,21	0,17	0,18	0,27
celkem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

(Pramen: Statistická ročenka ČSSR 1967)

V letech 1959—1961 se nivelizace prohlubovala; v dalších letech zůstává vcelku na stejné úrovni. Celková tendence struktury počtu pracovníků směřuje k přesunu k vyšším mzdám. V roce 1963 však došlo k poklesu počtu pracovníků s vyšší mzdou, což trvalo ještě v roce 1964. Teprve rok 1966 navazuje na vývoj struktury v letech do roku 1962. K úbytku nízkých mezd došlo v letech 1959—1961 v důsledku přestavby dělnických mezd.

Vidíme, že do 1 000 Kčs měsíčně pobíralo v roce 1966 10,55 % sledovaných osob (v roce 1959 — 21,46 %), nad 1 000 Kčs do 2 500 Kčs 83,15 % (v roce 1959 — 75,41 %), a tady můžeme konstatovat neúměrné soustředění, ačkoli rozdíly v kvalifikaci jsou daleko jiné, a nad 2 500 Kčs měsíčně 6,30 % (v roce 1959 — 3,13 %), tedy naprosto nepatrně, přitom příjmy nad 5 000 Kčs měsíčně jsou vzácností, která je nadto modifikována progresivně vzrůstající daní ze mzdy. Při nedostatečném respektování zásady odměny podle zásluhy se narušuje ekonomická funkce mzdy, což má velký, a to negativní, vliv na rozvoj národního hospodářství, v rozvoji společnosti po všech stránkách, i když by se zdálo, že při rozdělování víceméně všem stejně se dosahuje maxima spotřebního efektu.

Není tomu tak, jak prokážeme v další části, protože se musíme na výši důchodu a efektu spotřeby dívat i s přihlédnutím k osobě nebo rodině uživatelově. Máme tu co činit zvláště s otázkou, v jaké užité hodnoty je vyšší nebo vysoký důchod proměněn. Prosazuje se i u jednotlivce nebo jednotlivé rodiny, že za stejně vysoký důchod dovede jedna rodina pořídit více efektivních hodnot než jiná rodina, jinak řečeno: rodina s nižším měsíčním důchodem dovede si někdy zajistit i vyšší životní úroveň než rodina s důchodem vyšším. Záleží totiž velmi na způsobu života.

Zvláště významný zůstává aspekt dalšího vývoje. Ten budeme sledovat především. Přitom v našich podmínkách (ještě více než v současné době v kapitalistické společnosti) je běžná akumulace důchodů v rodinách v důsledku velké zaměstnanosti žen.

Květen 1966 — Jihomoravský kraj — důchody podle velikosti
(celostátní údaje jsou v podstatě obdobné)

Kčs	Počet osob	%	
do 400	47 244	6,65	
401— 500	11 163	1,58	
501— 600	12 391	1,76	
601— 700	13 703	1,94	
701— 800	19 735	2,73	
801— 900	28 237	3,98	
901—1 000	38 342	5,40	24,10
1 001—1 200	99 763	14,00	
1 201—1 400	105 102	14,80	
1 401—1 600	95 163	13,40	
1 601—1 800	84 476	11,90	
1 801—2 000	64 101	9,00	
2 001—2 500	68 584	9,64	72,74
2 501—3 000	16 391	2,30	
3 001—3 500	4 072	0,58	
3 501—4 000	1 219	0,18	
4 001—4 500	348	0,06	
4 501—5 000	149	0,02	
5 001 a více	147	0,02	3,16

Počet osob celkem: 710 330
 Suma vyplacená: 983 956 000 Kčs
 Průměrná mzda: 1 385 Kčs

(Pramen: Statistická ročenka Jihomoravského kraje 1967.)

V sumáři chybějí některé profese, které jsou vedeny centrálně a jejichž platy se pohybují nad krajským průměrem. Tím by se procento střední a nejvyšší kategorie poněkud zvýšilo, jak to naznačuje celostátní statistika. Nicméně průměrná osoba (72,74 %) v rozmezí nad 1 000 do 2 500 Kčs ukazuje na neúnosnou nivelizaci. Přitom příjemců vyšších platů je neúměrně málo, což je v rozporu s velkou odpovědností i společenským významem jejich práce. U střední skupiny dlužno ještě připomenout, že počtem převažují skupinky nižší (od 1 001 do 1 400 Kčs) nad

skupinkami vyššími (od 1 801 do 2 500 Kčs). To ukazuje, že zatím početně převažují mzdy pod průměrem skupiny (pod 1 750 Kčs). Jen nejnižší kategorie (do 1 000 Kčs) jsou příznivější ve srovnání s kapitalistickou republikou,² kde těchto důchodců bylo 40,8 % (ovšem zde je třeba přihlídnout ke kupní síle peněz tehdy a nyní). Přitom ještě třeba uvést, že z celkového počtu příjemců do 700 Kčs (tj. 84 501 osob, čili 11,9 % z celkového počtu) je zaměstnáno aspoň 180 hodin měsíčně pouze 3 594 osob, tj. z daného počtu pouze 4,25 %. Jinými slovy, drtivá většina této skupiny pracuje jen část měsíce; jde o důchodce, osoby se sníženou pracovní schopností apod. Lze říci, že příjem 10 000 Kčs anebo více mají u nás v současné době převážně příslušníci svobodných povolání (sochaři, spisovatelé.

² Pramen: Statistika daně důchodové, placené přímo, daně z vyššího služného, rentové, všeobecné a zvláštní daně výdělkové za r. 1927. Československá statistika, svazek 72:

Stupeň čistého důchodu Kčs	Poplatníci daně důchodové (počet)
Do 6 000	82 128
6 000— 9 000	150 532
9 000— 12 000	176 471
12 000— 15 000	116 864
15 000— 18 000	82 093
18 000— 21 000	70 038
21 000— 25 000	87 859
25 000— 30 000	73 153
30 000— 40 000	71 342
40 000— 50 000	31 208
50 000— 60 000	15 937
60 000— 80 000	16 172
80 000— 100 000	7 765
100 000— 120 000	4 243
120 000— 150 000	3 586
150 000— 200 000	2 921
200 000— 300 000	2 198
300 000— 500 000	1 228
500 000—1 000 000	608
1 000 000—2 000 000	202
2 000 000—3 000 000	49
3 000 000—5 000 000	34
5 000 000—	19
Poplatníků daně důchodové úhrnem	1 002 641

Uvedený přehled se týká jen příjmů podrobených dani důchodové. Představuje jen část národního důchodu, přesto nám ukazuje značnou důchodovou nerovnoměrnost. Ze sledovaného počtu poplatníků daně důchodové byla 40,8 % v příjmové hranici do 1 000 Kčs, 43,5 % v příjmové hranici nad 1 000 Kčs do 2 500 Kčs měsíčně a 15,7 % nad 2 500 Kčs měsíčně; přitom z toho počtu stovky poplatníků přiznaly miliónové roční částky.

Poznámka: Nutno vidět, že tato tabulka je vlastně s tabulkou na str. 91 nesrovnatelná; každá se týká jiných skupin příjemců důchodů. Proto ji používáme k demonstraci o rozložení mzdovém a důchodovém. K tomu slouží dobře.

hudební skladatelé, džezoví zpěváci a hudebníci) a nikoliv osoby, které svými vědeckými a technickými, popřípadě organizačními schopnostmi jsou oporou našeho vědeckého a ekonomického vývoje. A to je další nivelizace, tentokrát ideově společenská. Tím pochopitelně vůbec neříkáme, že by si kulturní pracovníci uvedené důchody nezasloužili. Nutno však přiznat, že moment pořadí společenského významu je jiný.

Pokračujeme však dál v rozboru naší skutečnosti. Uvědomujeme si, že zánikem soukromého vlastnictví výrobních prostředků přestal působit tento důvod na mzdovou nerovnoměrnost. Představme si však, že na místě spousty vlastníků výrobních prostředků za kapitalismu nastupuje jen jediný vlastník — socialistický stát. Ten soustřeďuje část národního důchodu a disponuje s ní při své hospodářské politice i činnosti ve sféře výroby, ve sféře investic atd. Tu mimořádně záleží na efektivnosti investic, na jejich velikosti, na rozložení i družích. Větší část národního důchodu na investiční politiku je zpravidla zdůvodněna po válce, aby co nejrychleji národní hospodářství se zkonsolidovalo a aby byl zajištěn rychlý rozvoj, ovšem takový, aby perspektivně byl vytvářen podklad k růstu životní úrovně pracujících. Bez tohoto aspektu by část národního důchodu ve sféře investic přinášela zmenšený efekt, protože by nebyla využita, byla by sterilní. Snížení vlastní spotřeby po dobu ostré investiční politiky by jako oběť vyznělo naprázdno.

Tyto obecně uznávané pravdy nás přitahují zvlášť intenzívně proto, že se projevují v naší současné skutečnosti. Mimořádně výrazně a nepříznivě se projevují od roku 1962, kdy růst hrubé národní produkce nebyl sledován úměrně růstem národního důchodu. Tedy výroba pro výrobu.

Druhá větší část národního důchodu přechází jako mzda nebo jiný důchod na pracující. Může se uplatňovat zásada odměny podle zásluhy, jako společensky nejlepší způsob k dosažení optimálního efektu národního důchodu ve sféře spotřeby. Jenomže naše současnost je poznamenána mimořádně silnou mzdovou nivelizací. Zdálo by se, že je to pro spotřební efekt nejlepší stav, že za takové situace se z určité sumy národního důchodu určené k individuální spotřebě dosáhne maximálního společenského efektu. Takové tvrzení by bylo na místě, jestliže problém chápeme izolovaně. Jenomže napřed musí být všechny užité hodnoty vytvořeny, a pak teprve mohou být rozděleny a zkonsumovány. Přitom musí být zajišťován zájem pracujících na co největší a nejkvalitnější výrobě. A tato skutečnost za socialismu dává pojmu „rovnost“ správnou orientaci i náplň. Neplatí pro rovnost spotřební, protože není rovnosti ve výkonu a v zásluze ve výrobě. Nivelizace se tedy nutně jeví jako druhý extrém v důchodové nerovnoměrnosti, která je typická pro společnost kapitalistickou. Pro socialismus je ekonomicky i sociálně stejně škodlivá, ba ještě škodlivější než pro společnost kapitalistickou značná důchodová disparita. Socialistická společnost likvidací soukromého vlastnictví výrobních prostředků urazila hroty vysokých, nezáslužných důchodů a v podstatě i důchodů chudinských. To však nemá znamenat v žádném případě postupnou nivelizaci. Současná situace si vyžádá řešení posunout horní hranice mezd nahoru a ve větším měřítku důchody nad dnešním průměrem. Dnešní stav je neudržitelný, ekonomicky nezralý. Třídní aspekty v souvislosti s odměnou podle zásluhy nemají v socialistické společnosti místa, protože jsou jen zdrojem důchodové nerovnoměrnosti. Nicméně je velmi pravděpodobné, že zásada podle zásluhy důsledně nebude nikdy realizována a že vždy více či méně se bude přihlížet k jistému minimu, pod němž pracující nebudou zkracováni ani tehdy, kdy vý-

sledky podniku nebo společenský význam jejich práce nebudou odpovídat ani tomuto minimu. Obdobně tomu patrně bude i na opačném pólu — u platů nejvyšších —, nejvyšší hranice bude udržována poněkud níže, než bude eventuálně odpovídat společenským zásluhám. To však pro sféru spotřeby, pro její rozsah i obsah bude spíš ku prospěchu.

Jev známý v kapitalismu, že chudý člověk nakupuje zpravidla draže, nevyskytuje se v naší společnosti. Ovšem zmínky zasluhují úspory obyvatelstva. Úspory jsou pokládány za přirozený a vcelku zdravý projev společenský. Jde jednak o úspory jako takové, u nichž jde o odloženou kupní sílu, přitom někdy může být odložena až na další generaci, na kterou přejde dědictvím, nebo úspory na užitné hodnoty dlouhodobé osobní spotřeby, na něž je nutno shromáždit sumu, jež přesahuje částky vyplývající z rozdělení měsíčního důchodu (strava, ošacení, bydlení), a které si občan koupí, jakmile sumu našetří. (Totéž lze dosáhnout ihned pomocí úvěru a pak splácet dluh, ovšem s úrokem.) Jsou však úspory dokončené, jejich přeměna v užitě hodnoty chtěné je však nemožná, protože takové předměty na trhu nejsou: a musí se čekat na nábytek, na výstavbu družstevního bytu, na osobní automobil atd. Pokud jde o předměty nebo mimořádné okolnosti, které velmi brzy pomínou (musí se kupř. čekat na příští měsíc, až přijde zboží), nelze nic namítat — snad jen s výjimkou byrokratismu v obchodní sféře. Trvají-li však tyto jevy léta a dokonce se jim svým způsobem napomáhá, pak dochází ve sféře spotřeby k celé řadě problémů. Z nich nás v této souvislosti zajímá skutečnost, že vlastně taková kupní síla se dobou také snižuje.

*

Z uvedeného rozboru můžeme vyvodit, že způsob rozdělování národního důchodu je významný, a to nejen tím, kam je rozdělen, zda do sféry akumulace nebo spotřeby, ale i jakým způsobem se použije akumulace, do jakých odvětví, a jak se rozdělí část určená ke spotřebě obyvatelstva. Nebude nikdy možné a zdravé, aby se prosazovalo rovnostářství. Aby se dosáhlo za daných předpokladů optimálního efektu z dané výše národního důchodu i počtu konzumentů, musí se dosavadní způsob rozdělování změnit. Máme na mysli změnu faktickou, nejen právní. Shora jsme si ukázali, že když se provede jiné rozdělení národního důchodu, resp. jiné rozdělení peněz jako kupní síly (např. podle zásluhy, ale důsledně a oproštěné od nesprávného, zastaralého nazírání na sociální strukturu socialistické společnosti), tak se změní kupní síla lidí, i když suma mezd i suma národního důchodu se nezmění. Tato kupní síla je totiž součtem kupních sil obyvatel, jednotlivých občanů nebo rodin. Nemůžeme a nesmíme totiž v národním důchodu vidět jen hodnotovou stránku, hodnotové vyjádření — to se nemění, ať je důchodců sto nebo stotisíc —, ale musíme současně a hlavně vidět v národním důchodu nepřeborné množství užitných hodnot. Při jejich realizaci se osvědčuje, prosazuje kupní síla nikoli izolovaně bez spojení s užitím národního důchodu.

Nám však jde o celkový efekt, lépe řečeno o optimální výsledek. Ten nelze ani za socialismu uskutečnit přímo a ideálně na sto procent, nýbrž prostřednictvím všeobecného ekvivalentu, prostřednictvím peněz, důchodů. Ovšem za této situace je společensky ideální a tím i optimální rozdělování národního důchodu podle zásluhy, tedy ekonomický aspekt má rozhodující váhu, protože jen tak lze také optimálně zabezpečit další společenský vývoj. U neekonomických činností půjde o spravedlivé zvážení společenského významu jejich práce.

Řekli jsme, že důchodová nerovnoměrnost, charakteristická v kapitalistické společnosti, je pro optimální užití národního důchodu škodlivá. Máme za to, že totéž lze říci i o důchodové nivelizaci, která se projevila v naší společnosti. Oba tyto jevy je možno označit za extrémní; vyvěrají z ekonomických i třídních rozporů společnosti jako jejích nezdravá, subjektivními momenty poznamenaná krystalizace.

Zdravé, optimálnímu spotřebnímu efektu se blíží rozdělení národního důchodu bude za socialismu poznamenáno nerovnoměrností, odpovídající rozdělení socialistické společnosti. Horní hranice bude vymezena možnostmi výkonu a společenské zásluhy, spodní hranice bude poznamenána sociálně politickými aspekty, tj. celkovým vývojem naší společnosti.

EINFLUSS DER VERTEILUNGSART DES NATIONALEINKOMMENS AUF DAS VERBRAUCHSAUSMASS

Aus einem gegebenen Nationaleinkommen kann man verschiedene Produktions- und Verbrauchsstufen (Niveau) hervorrufen, je nachdem, wie man damit wirtschaftet. Im Falle, daß irgendein von den Bestandteilen der Nationalökonomie zu Lasten anderer Bestandteile überinvestiert wird, dann werden früher oder später diese überinvestierten Investitionen teilweise steril für das ökonomische Leben wertlos und für die weitere Entwicklung werden sie sogar zu einer Bremse. Gleichfalls wichtig zeigt sich das, auf welche Weise der durch sein Ausmaß unverhältnismäßig größere Teil des Nationaleinkommens, der zum Finalverbrauch bestimmt ist. Man darf nämlich im Nationaleinkommen nicht nur die Wertseite im Auge halten, sondern gleichzeitig und hauptsächlich muß man darin eine unerschöpfliche Menge von Gebrauchswerten sehen.

Aus der natürlichen Entwicklung der Gesellschaft als Folge der Arbeitsteilung und aus der Klassenverteilung der Gesellschaft nimmt die Einkommensdifferentiation ihren Anfang. Kein modernes Gesellschaftssystem kann den Einfluß der Arbeitsverdienste auf das Einkommenniveau ausschalten. Jedenfalls ist dieser natürliche Grundsatz durch das Gesellschaftssystem modifiziert, was sogar zu Extremfällen führen kann. Im Kapitalismus ist diese natürliche Einkommensdifferentiation durch privateigentümliche Produktionsverhältnisse modifiziert, die stets eine starke Quelle nicht nur der Eigentums, sondern auch der Einkommensungleichheit ist. Eine übermäßige Ungleichheit der Nationaleinkommensverteilung verengt den individuellen Verbrauch und dadurch den Gesamtverbrauch und verursacht nicht nur ökonomische, sondern auch soziale Verluste.

In der sozialistischen Ordnung haben die privateigentümliche Verhältnisse aufgehört die Einkommensdifferentiation zu beeinflussen. Der einzig richtige Grundsatz der Verteilung nach Verdiensten ist jedoch durch einen sozialpolitischen Aspekt modifiziert. In unseren Verhältnissen wird er außerdem noch beeinflußt, ja sogar deformiert durch falsch begriffene und falsch durchgeführte klassenpolitische Grundsätze. Das alles führte zu einer nicht gesunden Gehalts- und dadurch auch Einkommensnivelisation, welche schließlich und endlich die Arbeitsinitiative und den Wunsch nach der Qualifikation tötet, ja schrittweise sogar die Produktionsqualität und -quantität.

Eine gesunde, dem optimalen Verbrauchseffekt sich nähernde Nationaleinkommensverteilung wird im Sozialismus durch eine Ungleichheit markiert, die der Verteilung der sozialistischen Gesellschaft entspricht. Die obere Grenze wird durch die Möglichkeiten der Arbeitsleistung und der gesellschaftlichen Verdienste gegeben, die untere wird durch sozialpolitische Aspekte markiert, die aus der Gesamtentwicklung unserer Gesellschaft folgen.

